

форми тексту і співвідносять його з контекстуальними моделями світу комунікантів.

Ключові слова: контекст, когнітивний, дискурс, дискурс-аналіз.

Кравченко Н. К. Контекст как лингвокогнитивная категория дискурс-анализа

Статья исследует категорию контекста как когнитивного ресурса в построении и интерпретации дискурса, обобщает вклад в развитие когнитивной теории контекста влиятельных направлений современного дискурс-анализа, включая критический дискурс-анализ, теорию релевантности, интеракциональную социолингвистику и т.д. Контекст обосновывается как совокупность синхронизированных знаний адресанта и адресата о всех факторах и аспектах дискурсивного семиозиса, которые активируются на основе знаковой формы текста и соотносят его с контекстуальными моделями мира коммуникантов.

Ключевые слова: контекст, когнитивный, дискурс, дискурс-анализ.

Kravchenko N. K. Context as a Cognitive Category of Discourse Analysis

The article explores the concepts of context as a cognitive resource in the construction and interpretation of discourse while studying the influential trends in contemporary discourse analysis that have made the most significant contribution to the development of cognitive theory of context including critical discourse analysis, the theory of relevance, interactional sociolinguistics etc. The context is substantiated as a set of synchronized knowledge of the addresser and addressee of all factors and aspects of discourse semiosis, which are activated on the basis of symbolic forms of text relating it to the communicants' contextual world pictures.

Key words: context, cognitive, discourse, discourse analysis.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 811.112.2'373.612.2

О. М. Лащук

**ОБРАЗНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ БІНАРНОГО КОНЦЕПТУ
«DISTANZ» У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ**

У когнітивній лінгвістиці поняття метафори розглядається як головний засіб нашої концептуальної системи, за допомогою якого ми

сприймаємо й розуміємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу [1, с. 70]. Метафора пов'язує дві понятійні сфери, одна з яких добре структурована й відома учасникам комунікації («область-джерело»), а друга – нова концептуальна («область-ціль» (Дж. Лакофф, М. Джонсон, І. М. Кобозева)) потребує категоризації та концептуалізації. Абстрактні категорії (в нашому випадку до них належить концепт «DISTANZ»), денотат яких недосяжний для прямого спостереження, викликає необхідність застосування непрямих прийомів їх витлумачення [2, с. 27 – 30], до яких належить метафоричний, у чому полягає актуальність даної наукової розвідки.

Метафори пронизують усе наше життя, виявляючись не лише в мові, але й в мисленні та дії. Аксиологічний статус метафоричних конструкцій закріплений у свідомості носіїв мови і становить їх основу. Дж. Лакофф зауважує, що метафори за своєю суттю є не чисто мовними, а саме концептуальними явищами, оскільки вони тісно пов'язані з культурно специфічними моделями й сенсорно-моторним простором та просторовим досвідом людини [3].

Мета дослідження полягає в реконструкції бінарного концепту «DISTANZ» за допомогою концептуальних метафор, які є вербалізаторами його образного компоненту. Завданнями статті є визначення способу вираження образних характеристик концепту «DISTANZ» та інтерпретація його мовних репрезентацій в німецькій лінгвокультурі.

На основі атрибутивної диверсифікації нами виділено концептуальні метафори. Матеріалом дослідження слугував електронний корпус словника німецької мови двадцятого століття (DWDS) [4]. Джерелами метафоричного переосмислення в окресленому мовно-інформаційному просторі виступає загальноповживана лексика. Арсенал метафор концепту «DISTANZ» містить у собі сукупність структурних, просторових, онтологічних метафор (за Дж. Лакоффом).

Структурні метафори забезпечують системність сприйняття й відображають випадки, коли одне поняття структурно впорядковується в термінах іншого [3]. «DISTANZ» концептуалізуються через **структурну метафору**: ДИСТАНЦІЯ – ЦЕ ПРОЦЕС, що передбачає наявність слотів:

ДИСТАЦІЯ Є СТАДІЯ РОЗВИТКУ (*anfängliche, geringe, mittlere, zunehmende, große, extreme, unendliche Distanz*): *Die anfängliche Distanz der USA zu den UNO-Hilfen und die Gründung ihrer «Kerngruppe» zeugte nicht gerade vom Vertrauen. – ZEIT, 2005. Sie haben eine vergleichsweise geringe Distanz zur Politik. – ZEIT, 2002* [4]. Будь-який процес характеризується наявністю певних стадій свого розвитку. Цей слот представляє висхідний розвиток процесу (від початкового (*anfänglich*) до нескінченного(*unendlich*)).

ДИСТАЦІЯ Є ЗАСІБ ДЛЯ ІСНУВАННЯ відображає необхідну наявність чогось задля можливості подальшого існування (*nötige, notwendige Distanz*): *Und haben wohl auf diese Weise eine zur eigenen*

Befreiung notwendige Distanz zum Vater geschaffen. – ZEIT, 2007 [4]. Даний слот демонструє зусилля, залучені для ефективності функціонування процесу.

ДИСТАЦІЯ Є УМОВОЮ ІСНУВАННЯ (*sichere, vorsichtige, angemessene Distanz*): *Die meisten Großausstellungen bleiben in sicherer Distanz.* – ZEIT, 2007. *Auch CDU-Politiker übten sich in vorsichtiger Distanz.* – ZEIT, 2005. *Rovere hat seinen Gegenstand McCarthy im Leben aufmerksam verfolgt und beobachtet und nach seinem Tode in angemessener Distanz das Ergebnis seiner Beobachtung und seiner Forschung vorgelegt.* – ZEIT, 2008 [4]. Умовою існування будь-якого процесу є міри перестороги, що гарантують його надійність.

ДИСТАЦІЯ Є МІРА ВИЯВУ (*größtmögliche, unüberbrückbare, gewisse, unaufhebbare, deutliche, betonte, bewußte, unüberwindliche, demonstrative, diskrete, beträchtliche, ungeheure, äußerste, mangelnde Distanz*): *Das erbringt Leidenschaft, Wortseligkeit und mangelnde Distanz.* – ZEIT, 1980. *Ihr Einfluß auf die Politik der Regierung ist geschwunden, denn sie werden von ihr auf äußerste Distanz gehalten.* – ZEIT, 1983. *In geschichtlicher Absicht muss sich auch der Theologe eine bewusste Distanz zu seinem eigenen Standpunkt erobern.* – ZEIT, 2009 [4]. Даний слот є найбільш обширний, охоплюючи усі можливі аспекти проявлення, починаючи з найнижчих показників (*mangelnde, diskrete, gewisse Distanz*), закінчуючи їх максимальними проявами (*beträchtliche, größtmögliche*), неосяжністю (*unaufhebbare, unüberwindliche Distanz*) і т.д. Прикметникові сполучення підкреслюють всестороннє різноманіття: *Sie hat sich dazu entschieden, sich in größtmöglicher politischer Distanz zur SPD zu profilieren, Bedingungen zu formulieren, die für mögliche Koalitionspartner unakzeptabel sind.* – ZEIT, 2008. *Erst aus der Nähe wurde die bisweilen ungeheure Distanz sichtbar, die er zu Menschen und Mächten hielt.* – ZEIT, 1992 [4]. Міра вияву набирає приголомшливих розмірів (*ungeheure, unüberbrückbare Distanz*).

ДИСТАЦІЯ Є СФЕРА ПОШИРЕННЯ забезпечує реалізацію процесу в різних галузях і сферах (*ästhetische, intellektuelle, kulturelle, journalistische, geschichtliche, akademische, soziale Distanz*): *So viel ZEIT und journalistische Distanz muss sein, wie ich finde.* – ZEIT, 2007. *Es will sich aber ein Rest von geschichtlicher Distanz nicht wegfühlen lassen.* – ZEIT, 2009 [4].

Структурна метафора виступає складним процесом, який має свою структуру, принципи діяльності, сферу обігу.

Отже, структурна метафора ДИСТАНЦІЯ – ЦЕ ПРОЦЕС складається зі слотів: ДИСТАЦІЯ Є СТАДІЯ РОЗВИТКУ; ДИСТАЦІЯ Є ЗАСІБ ДЛЯ ІСНУВАННЯ; ДИСТАЦІЯ Є УМОВОЮ ІСНУВАННЯ; ДИСТАЦІЯ Є МІРА ВИЯВУ; ДИСТАЦІЯ Є СФЕРА ПОШИРЕННЯ.

Орієнтаційна метафора створює концепти через просторові поняття та відношення, оскільки людині притаманна взаємодія з матеріальним світом посередництвом тіла [3, с. 36] Орієнтаційні

метафори надають концепту просторової орієнтації. В нашому випадку це протиставлення типу «всередині – ззовні» (*innere, körperliche Distanz*): *Aus dieser inneren Distanz heraus können sie sich um eine seelische Identität kümmern.* – ZEIT, 2007. *Welch eine Wohltat, diese auf körperliche Distanz bedachte fernöstliche Begrüßungszeremonie!* – ZEIT, 1989 [4]. Отже, знову відбувається розділення на внутрішнє та зовнішнє, їх постійний взаємовплив та взаємообумовлення.

Онтологічні метафори дають змогу накласти штучні межі на явища, надаючи їм дискретності [3, с. 49 – 58]. З атрибутивної диверсифікації було виділено наступні онтологічні метафори:

ДИСТАНЦІЯ Є ЕМОЦІЯ: *Es gäbe immer noch eine emotionale Distanz gegenüber Frauen, die den Mund aufmachen.* – ZEIT, 1994 [4]. Емоції, мабуть, найскладніша сфера для контролю. Якщо людина повністю навчиться стримувати свої емоції, їй буде під силу ведення гармонійного спілкування в будь-якій ситуації.

ДИСТАНЦІЯ Є ОЦІНКА: *Dafür brauchte ich eine kritische Distanz, die ich niemals gehabt hätte, wenn ich Michael getroffen hätte.* – ZEIT, 2009 [4].

ДИСТАНЦІЯ Є НЕДОВІРА: *Ich habe Anfeindungen und misstrauische Distanz der Einheimischen erfahren und mich nach Köln, Bonn, Dortmund oder sonst wohin gesehnt.* – ZEIT, 2000 [4]. Недовіра породжує сумніви, вагання та невпевненість, ословлюючись у мові (*misstrauische Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є НАСМІШКА: *Aus ironischer Distanz beobachtete er die kleinen lächerlichen Anlässe, die die Handlungen der Menschen bestimmen.* – ZEIT, 2008 [4]. Нецирі стосунки до партнера по комунікації нерідко супроводжуються насмішливим ставленням до нього (*spöttische, amüsierte, ironische Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є ВЕЛИЧАВІСТЬ: *Er hielt aristokratische Distanz von den Allzuvielen;* – Hirschberger, Johannes, *Geschichte der Philosophie, Band 1: Altertum und Mittelalter, Freiburg: Herder 1948. Niemals, bescheinigte ihm Annie Ernaux, sei er einem Schriftsteller mit Arroganz oder auch nur mit ironischer Distanz begegnet.* – ZEIT, 1998. *Es blieb ein Rest von vornehmer Distanz.* – ZEIT, 1998 [4]. Зверхній тон співбесідника демонструє моральну чи соціальну нерівність (*ironische, vornehme, aristokratische Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: *Und während er früher wie ausgesetzt auf der Bühne wirkte, von Ängsten (persönlichen und schauspielerischen) gehetzt, so hat er diesmal eine ganz erstaunliche, oft schon souveräne Distanz zu sich selber, macht aus Hamlets Monologen lockere Konferenzen und ruhige Meditationen, spricht Hamlets Bemerkungen über die bramarbasierende Schauspielerei wie einen selbstironischen Kommentar.* – ZEIT, 1977 [4]. Лише для морально готової особистості незалежність є необхідністю для існування (*souveräne Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є ВІДЧУЖЕННЯ: *Das überbrückt die verfremdende Distanz zum Geschichte Gewordenen und erspart uns das unangenehme Gefühl, das alte Gemäuer richte eine Frage an uns.* – ZEIT, 2008 [4]. У людській свідомості незнайомі люди співвідносяться із поняттям «чужий», яке є негативно забарвленим (*verfremdende Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є ЗОЛОТА СЕРЕДИНА, дотримання якої позитивно впливає на подальший розвиток стосунків: *Ich habe eine gesunde Distanz zum Alltag.* – ZEIT, 2006 [4]. Лише за наявності достатньої, розумної в своєму вияві (*gesunde, bequeme, gehörige Distanz*) віддалі можливе гармонійне спілкування (*professionelle Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є ПОВАГА: *Sofort ging der Halbkreis auf respektvolle Distanz.* – ZEIT, 1999 [4]. За умови дотримання необхідної віддалі, не надокучаючи та не переобтяжуючи комуніканта, ми виражаємо, таким чином, своє ввічливе ставлення (*höfliche, gebührende, respektvolle Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є ЧІТКІСТЬ / ЧИСТОТА ЗОРУ: *Die Distanz schärft den Blick;* – ZEIT, 1990 [4]. Для об'єктивності необхідна присутність неупередженого ставлення (*objektivierende Distanz*).

ДИСТАНЦІЯ Є ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ поділяється на два слоти: ДИСТАНЦІЯ Є КОЛИВАННЯ ТЕМПЕРАТУРИ, який відображає такий природний стан, як холодний, морозяний, крижаний (*kühle, eisige Distanz*): *Werner wird mit eisiger Distanz behandelt.* – ZEIT, 1974; ДИСТАНЦІЯ Є ФЛОРМОМОРФНИЙ ОБРАЗ, який представлений у вигляді рослини, яка росте, дозріває (*wachsende, gewachsene Distanz*): *Sein rauher Ton spricht für eine gewachsene Distanz zu Teilen der Mannschaft.* – ZEIT, 2009 [4].

Таким чином, орієнтаційна метафора представлена такою репрезентативною палітрою: ДИСТАНЦІЯ Є ЕМОЦІЯ; ДИСТАНЦІЯ Є ОЦІНКА; ДИСТАНЦІЯ Є НЕДОВІРА; ДИСТАНЦІЯ Є НАСМІШКА; ДИСТАНЦІЯ Є ВЕЛИЧАВІСТЬ; ДИСТАНЦІЯ Є НЕЗАЛЕЖНІСТЬ; ДИСТАНЦІЯ Є ВІДЧУЖЕННЯ; ДИСТАНЦІЯ Є ЗОЛОТА СЕРЕДИНА; ДИСТАНЦІЯ Є ПОВАГА; ДИСТАНЦІЯ Є ЧІТКІСТЬ / ЧИСТОТА ЗОРУ; ДИСТАНЦІЯ Є ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ.

Отже, за допомогою концептуальних метафор виявляється особливе бачення концепту «DISTANZ» німецькою спільнотою, яке надає специфіку національній мовній картині світу. Виокремлені концептуальні метафори виникають у рамках загальноприйнятої системи німецьких цінностей і ґрунтуються на властивих даній спільноті поняттях. Перспективним вважаємо дослідження ціннісних характеристик бінарного концепту «DISTANZ».

Список використаної літератури

1. Ченки А. Современные когнитивные подходы к семантике: сходства и различия в теориях и целях / А. Ченки // Вопросы языкознания. – № 2. – 1996. – С. 68 – 78. **2. Апресян В. Ю.** Метафора в

семантическом представлении эмоций / В. Ю. Аперсян, Ю. Д. Аперсян // Вопросы языкознания. – 1993. – 3. – С. 27–35. **3. Лакофф Дж.** Метафоры, которыми мы живем // Дж. Лакофф, М. Джонсон – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 256 с. **4. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts** [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dwsds.de>.

Лашук О. М. Образні характеристики бінарного концепту «DISTANZ» у німецькій лінгвокультурі

Стаття присвячена вивченню реконструкції бінарного концепту «DISTANZ». Інтерпретаційний аналіз концепту «DISTANZ» здійснюється на базі електронного корпусу словника «Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts» за допомогою концептуальних метафор, які є вербалізаторами його образних характеристик; виокремлені три види концептуальних метафор за Дж. Лакоффом, а саме: структурна, просторова, онтологічна метафори. У статті визначено зміст образного компоненту бінарного концепту «DISTANZ».

Ключові слова: бінарний концепт, концептуальна метафора, структурна, просторова, онтологічна метафори.

Лашук О. Н. Образные характеристики бинарного концепта «DISTANZ» в немецкой лингвокультуре

В статье исследуется реконструкция бинарного концепта «DISTANZ». Интерпретационный анализ концепта «DISTANZ» совершается на основе электронного корпуса словаря «Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts» с помощью концептуальных метафор, которые являются вербализаторами его образных характеристик; выделены три вида концептуальных метафор за Дж. Лакоффом, а именно: структурная, ориентационная, онтологическая метафоры. В статье определено содержание образного компонента бинарного концепта «DISTANZ».

Ключевые слова: бинарный концепт, концептуальная метафора, структурная, ориентационная, онтологическая метафора.

Lashchuk O. N. Imaginary characteristics of the binary concept «DISTANZ» in the German lingvoculture

The article is devoted to the problem of reconstruction of the binary concept «DISTANZ». The interpretative analysis of the concept «DISTANZ» is realized on the base of the electronic data corpus «Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts» by means of conceptual metaphors according to G. Lakoff such as structural, orientational, ontological metaphors. They verbalize the imaginary characteristics of the concept. The content of the image component of the binary concept «DISTANZ» is determined in the article.

Key words: binary concept, conceptual metaphor, structural, orientational, ontological metaphors.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Лисецька Н. Г.

УДК 811.112.2 '38 '42

Н. Г. Лисецька

**СТИЛІСТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ АНТИВОЄННОГО
ДИСКУРСУ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ МАРКА РЕЙВЕНГІЛЛА
«FREEDOM AND DEMOCRACY I HATE YOU»**

Мова постійно розвивається, віддзеркалюючи те, що відбувається у суспільстві. Окрім того безмежними є стилістичні можливості, за допомогою яких можна по-різному передати дійсність, прикрасити її або й навіть спотворити. З іншого боку, практично будь-який текст піддається різній інтерпретації і тлумаченню, що дозволяє віднайти нові змісти одних і тих висловлювань. З огляду на це впродовж останніх десятиріч змінився підхід до вивчення стилістичних засобів.

Стиль розглядається не лише як спосіб вираження думки за допомогою граматичних, лексичних та просодичних засобів у залежності від комунікативної ситуації та мети висловлювання (функціональний підхід: Е. Різель, Е. Шендельс, В. Фляйшер, Г. Міхель, Г. Штарке), наміру та впливу на слухача (прагматичний підхід: Б. Зандіх, В. Зандерс), але й у співвіднесеності до того, як воно сприймається та інтерпретується ним. Це залежить від того, якими знаннями володіє той, хто сприймає інформацію і як він налаштований на її опрацювання. Йдеться мова про ментальні та когнітивні здібності реципієнта. Саме це дало поштовх новому (когнітивному) напрямку при вивченні стилістичних характеристик дискурсу, який базується на праці відомих американських лінгвістів Дж. Лакоффа та М. Джонсона «Leben in Metaphern. Konstruktion und Gebrauch von Sprachbildern» [1].

В останнє десятиріччя з'явився цілий ряд праць із дослідження демократичної мови з урахуванням її іделогічного використання та маніпулювання. Це, зокрема, наукові доробки В. Дікмана, Й. Кляйна, Х. Д. Шлоссера [2; 3; 4], проте антивоєнний дискурс М. Рейвенгілла ще не був предметом спеціального пошуку.

Актуальність пропонованої розвідки полягає у дослідженні антивоєнного дискурсу на основі твору М. Рейвенгілла «Свобода та демократія, я вас ненавиджу» з урахуванням когнітивного підходу при проведенні стилістичного аналізу.